

МІЖНАРОДНА ПОЛІТОЛОГІЯ

УДК 327.54

В. В. ПЕТРОВ

«ВЕЛИКІ СТРАТЕГІЇ» СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ ЕВОЛЮЦІЇ У ПЕРІОД ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ «ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ»

Проаналізовано концептуальні і прикладні аспекти безпекової політики США з точки зору їх відображення у «великих стратегіях», воєнно-політичних й воєнних доктринах. Досліджено ієрархію стратегічних документів, які визначають політику США у сфері національної безпеки і оборони, підходи до їх формування у контексті розвитку внутрішньополітичної ситуації в державі, прогнозів світового розвитку. Вивчено можливість застосування досвіду США при здійсненні оборонного планування в Україні з урахуванням актуальних викликів та загроз національній безпеці.

Ключові слова: США, стратегія, «велика стратегія», стратегія національної безпеки, воєнно-політична доктрина, воєнна доктрина

Петров В. В. «Большие стратегии» Соединенных Штатов Америки и закономерности их эволюции в период после окончания «холодной войны»

Проанализировано концептуальные и прикладные аспекты политики США в сфере безопасности с точки зрения их отображения в «больших стратегиях», военно-политических и военных доктринах. Исследовано ие-

рархию стратегических документов, которые определяют политику США в сфере национальной безопасности и обороны, подходы к их формированию в контексте развития внутривнутриполитической ситуации в стране, прогнозов мирового развития. Изучено возможность применения опыта США при проведении в Украине оборонного планирования с учетом актуальных вызовов и угроз национальной безопасности.

Ключевые слова: США, стратегия, «большая стратегия», стратегия национальной безопасности, военно-политическая доктрина, военная доктрина.

Petrov Valentyn. “Grand strategies”, military-political and military doctrines of the United States of America: trends of their evolution after the end of “cold war”

The conceptual and practical aspects of security policy of the USA are analysed in the article in terms of their reflection in the "grand strategy", military-political and military doctrines. Hierarchy of strategic documents that are determining US security and defense policy are examined together with approaches towards their developing in the context of domestic policy, global trends and forecasts. Possible implementation of US experience in Ukraine's defense planning in respect to actual threats and challenges to national security is studied.

Key words: USA, strategy, “grand strategy”, national security strategy, military and political doctrine, military doctrine

«Стратегії» разом з чисельними похідними від них «доктринами» утворюють цілісний *мультидоктринальний системоконплекс* (the multi-doctrinal framework). Тож не дивно, що «стратегії» теж іноді теж називають «доктринами», особливо із врахуванням їх мобілізаційного, політико-пропагандистського характеру. Власне «стратегією», згідно офіційного визначення, яке пропонує «Словник військових та асоційованих з ними термінів» є «розсудлива ідея чи набір ідей стосовно синхронізованого й погодженого використання інструментів національно-державної потуги для досягнення цілей на театрі воєнних дій, а також національних та / або транснаціональних цілей (JP 3-0)¹. Ієрархія термінів і документів, які описують різновиди воєнно-політичних стратегій й тактик нагадують російську «матрьошку», а критерії оцінювання якісної «стратегії» в західній літературі часто шифрують акронімом FAS (feasibility, acceptability, suitability), – обґрунтованість, прийнятність, придатність для практичних цілей².

У плані напрацювання різноманітних стратегій та доктрин національно-державного рівня саме США є дуже демонстративним

прикладом, оскільки у цій надпотужній країні світу існує декілька типів документів такого роду, які вишиковуються у порівняно струнку ієрархію.

Йдеться передусім про «великі» або «високі» стратегії, - Grand Strategy & High strategy, які є дійсно специфічною рисою політичного й воєнно-політичного планування США. Адже жодна інша країна світу не може на сучасному етапі кинути виклик могутності Америки. Саме тому «Велика стратегія» («Grand Strategy») в її американській інтерпретації є по суті стратегією не тільки американської безпеки, але й безпеки міжнародної, глобальної, євроатлантичної тощо. Водночас «Велика стратегія» США є чітким формулюванням національних інтересів Америки в поєднанні з конкретними планами їх просування. Іноді такі стратегії формулюють заздалегідь, а вже потім настає пора їх реалізації. Але «Великі стратегії» можуть пропонуватися й «заднім числом» з метою пояснення певних дій. У будь-якому разі вони є документами стратегічного значення, покликаними пов'язати політику минулого і майбутнього, оскільки чітко сформульована «Велика стратегія» встановлює інтерпретаційні рамки розуміння Великої політики у всіх трьох її часових модульностях, забезпечуючи спадкоємність (тяглість) політики та її інноваційність.

Термін «Велика стратегія» у міжвоєнний період вперше вжили відомі політологи Безіл Ліддел Гарт й Джон Фуллер. Згодом його підхопили й почали розвивати інші автори в США, де «велику стратегію» нині навіть викладають як навчальну дисципліну.

У класичній праці «Стратегія» (перше видання датоване 1954 р.) Безіл Ліддел Гарт пропонує пояснення принципів відмінностей між «Grand Strategy» й «просто стратегіями». Роль «grand strategy – higher strategy», на думку Безіла Ліддел Гарта, полягає у координації й скеровуванні всіх ресурсів держави або альянсу держав на досягнення політичних цілей війни, окресленої в термінах фундаментальної політики»³. Важливо зауважити, що до «ресурсів» британський дослідник відносить і «моральні ресурси», під якими розуміє волю нації до перемоги над ворогом.

Найбільшою суперечністю «Великих стратегій» та заснованих на них практичних (доктринальних) документах є суперечність між сталістю принципів (політичними й воєнно-політичними догмами)

й горизонтами розвитку, здатністю «Великої стратегії» продемонструвати мінливість політики, зовнішньополітичного курсу держави у відповідь на виклики й можливості майбутнього⁴.

Оскільки в політиці для підтвердження її «стратегічного» характеру необхідно витримувати *status quo*, то досить часто статус «Великої стратегії», перетворює її радше в константу, аніж в змінну. Це означає, що, незважаючи на рішучі прагнення Адміністрації кожного нового президента США до інтелектуальних змін і ребрендингу, вона змушена пристосовуватися до тих «Великих стратегій», які напрацювали попередники⁵.

«Grand Strategy» для більшої переконливості й дохідливості зазвичай персоніфікують, пов'язуючи їх з певними історичними постатями (Наполеона, Монро, Вільсона, Леніна, Сталіна, Брежнєва, Рейгана, Обама тощо). Внаслідок таких процедур персоніфікації подібні «доктрини-стратегії» іноді уподібнюються, як зазначає той же пентагонівський «Словник військових та асоційованих з ними термінів» до квазірелігійних учень.

У воєнно-політичному сенсі «Grand Strategy» слід відрізнити від «Theater strategy», - стратегій поведінки на театрі воєнних дій або суто воєнних стратегій, які описують шляхи досягнення цілей, намічених «Grand Strategy» за допомогою суто військового інструментарію на театрах війни⁶.

Специфікою «Grand strategy» передусім є її «широкі горизонти», які не обмежуються лише питаннями війни й перемоги над ворогом, бо така стратегія підпорядкована не тільки й не стільки цілями виграшу війни, скільки цілям виграшу миру (Б.Ліддел Гарт). Саме тому, що стратегія «зазирає за горизонт», вона спроможна давати принципово важливі відповіді на питання повоєнного устрою.

«Grand strategy» є продуктом внутрішньополітичної й зовнішньополітичної боротьби й досягнення певних компромісів між протидіючими політичними силами. Скажімо, погоджена «Grand strategy» щодо повоєнного устрою Європи й усього світу, яка отримала назву «ялтинсько-потсдамського світо устрою», розроблялася великим апаратом експертів та аналітиків в рамках трьох історичних засідань «Великої Трійки» (Ф.Д. Рузвельт, У. Черчілль, Й. Сталін).

Початок «холодної війни» пов'язують з «доктриною Трумена» й «великою стратегією» ізоляції (інсуляції) Радянської Союзу та очо-

люваного ним блоку. Широкий публіці У.Черчіллем було запропоновано термін «залізна завіса» (відома промова в Фултонівському університеті влітку 1946 р.). Фаховій аудиторії – концепт «карантину» (containment) авторства Джорджа Кеннана (George Kennan)⁷.

Першорядним питанням «Grand strategy» є оцінка співвідношення «м'якої» й «жорсткої» сили (soft&hard power) й досягнення їх розумного балансу у вигляді «розумної сили» (smart power), співвідношення військового й невійськових компонентів зовнішньої політики країни тощо. До невійськових компонентів передусім слід віднести економічні, дипломатичні, інформаційні й правові зовнішньополітичні чинники впливу.

У реальній політичній та економічній дійсності пошук й досягнення подібних оптимумів є завданням надзвичайної складності. Тим більше, що зазвичай йдеться про врахування фактору лобістського тиску силового блоку (військові, представники ВПК тощо), яких колишній міністр оборони США Роберт Макнамара на прикладі американської політики часів В'єтнамської війни вперше охарактеризував як «військово-промисловий комплекс» (The Military-Industrial Complex).

Саме постійним лобістським тиском силового блоку можна пояснити той факт, що у зовнішній політиці найвпливовіших країн світу постійно переоцінюється роль військового чинника й постійно недооцінюється роль чинників невійськових. Зокрема, станом на 2015-2016 рр., коли американській адміністрації Барака Обами доводилось підводити попередні підсумки восьмирічного перебування при владі, їй, серед іншого, доводилось пояснювати, чому, всупереч попереднім обіцянкам, вона не знизила питому вагу військового чинника зовнішньої політики США⁸.

Баррі Позен й Ендрю Росс зауважують існування чотирьох версій американської «Grand strategy» щодо світовлаштування та американської зовнішньої безпекової політики після закінчення «холодної війни» («post-Cold War world»):

- *неоізоляціонізм (neo-isolationism)*;
- *вибіркове ангажування (selective engagement)*;
- *кооперативна безпека (cooperative security)*;
- *домінування (primacy)*⁹.

Баррі Поузен (Barry Posen) розцінює американську «Grand strategy» часів президентства Барака Обами як намагання досягти «ліберальної гегемонії», що робить цю стратегію в процесі її практичного застосування «неекономною, дорогою й контрпродуктивною» («wasteful, costly, and counterproductive»)¹⁰.

Серед американських документів, які розвивають та уточнюють залежно від конкретних обставин часу «Велику стратегію» першорядне значення має Стратегія національної безпеки (The national security strategy (NSS)), яка впроваджує, зокрема, дії збройних сил в широкий політико-стратегічний контекст для тісного поєднання воєнно-силового компоненту з іншими інструментами зовнішньої політики.

Кожен новообраний американський президент, згідно конституційних вимог, які діють від часу президентства Рональда Рейгана, зобов'язаний на другому році своєї першої президентської каденції подати на затвердження Конгресу США Стратегію національної безпеки.

Йдеться про результати діяльності спеціально створеної Рональдом Рейганом комісії Паккарда (The President's Blue Ribbon Commission on Defense Management; The Packard Commission), одним із наслідків якої стало ухвалення у 1986 р. закону Голдутера-Ніколса «Про реорганізацію міністерства оборони»¹¹. Зазначений закон вніс істотні зміни до процесу оборонного управління та планування чи не вперше з 1947 р., коли згідно до закону «Про національну безпеку» було створено саме міністерство (департамент) оборони США¹².

Всього впродовж 28-річного періоду (1987-2015 рр.) п'ятьма президентами США було затверджено 14-ть Стратегій національної безпеки (далі - NSS). За президентськими каденціями вони розподіляються наступити чином:

1. Рональд Рейган – 2 NSS (1988, 1989 рр.).
2. Джордж Буш-старший – 3 NSS (1990, 1991, 1993 рр.).
3. Білл Клінтон - 7 NSS (1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 2000, 2001 рр.).
4. Джордж Буш-молодший - 7 NSS (2002, 2006 рр.).
5. Барак Обама – 2 NSS (2010, 2015 рр.).

Характерною особливістю NSS восьмирічного періоду президентства Білла Клінтона була майже щорічна поява цих документів.

Лише 1999 р. був винятком, коли такої стратегії президентом Б. Клінтоном не було запропоновано. Кидається в вічі чітка «адресність принципів», винесених в заголовки подібних документів клінтонівського періоду (назви даються в оригіналі англійською):

2001 р. A National Security Strategy For A Global Age;

2000 р. A National Security Strategy For A New Century;

1998 р. A National Security Strategy For A New Century;

1997 р. A National Security Strategy For A New Century;

1996 р. A National Security Strategy of Engagement and Enlargement;

1995 р. A National Security Strategy of Engagement and Enlargement;

1994 р. A National Security Strategy of Engagement and Enlargement;

У перших трьох NSS клінтонівського періоду (1994-1996 рр.) наголошується на «залученні» (Engagement) та «розширенні» (Enlargement). У випадку з «залученням» малися на увазі РФ як спадкоємниця колишнього СРСР та інші країни колишнього «радянського блоку» з Україною включно. У випадку з «розширенням» йшлося вочевидь про розширення сфери впливів Америки та конкретно – розширення (просування) на Схід НАТО.

Цьому тренду до «розширення» тодішня ельцинська адміністрація не дуже сильно протидіяла, якщо не рахувати суто риторичних ескапад (Євгена Примакова та подібних до нього політиків), оскільки РФ борюкалася з серйозними економічними труднощами. До того ж, в порядку «Engagement» РФ отримала місце у Великій Сімці, яка відтак почала іменуватися «Великою Вісімкою» (G8).

Поворотний вектор нової політики адміністрації Білла Клінтона щодо РФ гарно передає назва монографії Дж. Макліна «Клінтонівська зовнішня політика щодо Росії: від стримування та ізоляції – до демократизації та залучення»¹³.

Як відомо, членство РФ в G8 припинилося тільки 24 березня 2014 р. на тлі російської агресії проти України. Водночас це «відлучення» РФ від G7 продемонструвало крах політики «Engagement», хоча офіційно представники Демократичної партії США від неї так і не відмовилися. Зокрема, кандидат в президенти США від цієї партії - Гілларі Клінтон у виборчій кампанії 2015-2016 рр. постійно під-

креслювала, всупереч обставинам часу, відсутність альтернатив політиці «Engagement» щодо РФ¹⁴.

Щоправда, на тлі агресивної поведінки путінської Росії політика «мудрого залучення» дедалі більше нагадує політику «умиротворення агресора», яку провадили напередодні II Світової війни деякі європейські країни щодо гітлерівської Німеччини (appeasement policy)¹⁵.

Чергове перевидання політики умиротворення агресора можна характеризувати як «стратегічну терпимість» США, ЄС і Заходу в цілому щодо путінської РФ (strategic patience). Слабкість цієї позиції стосовно «кризи в Україні» полягає передусім у невизнанні того, що ця криза не є внутрішнім конфліктом всередині України і навіть не є воєнним конфліктом між двома країнами, - РФ та Україною поза межами ЄС, а є континентальною гібридною війною, розв'язаною Москвою, в якій ЄС є радше не арбітром, а одним з учасників¹⁶.

NSS періоду президентства Дж.Буша-молодшого, створені на тлі терактів 11 вересня 2001 р., мали, на відміну від «миротворчих» документів президентів-демократів наступальний характер. Ключовим тут був концепт преємтивної війни (preemptive war), який означав, що пріоритетом США мала стати війна преємптивна (превентивна), покликана заповнити «вакууми» (лакуни) безпеки, якими могли скористатися терористи.

В стратегіях й доктринах бушевського періоду відбувалася навіть «адресація світового зла». Широко вживалося, зокрема, поняття «країни, які спонсорують тероризм» й навіть спеціально називалися чотири таких країни «на вісі зла», - Північна Корея, Іран, Сирія й Лівія.

Перша підписана президентом Бараком Обамою 26 травня 2010 р. NSS¹⁷, різко порушувала спадкоємність з аналогічними документами, підписаними його попередником, - республіканцем Джорджем Бушем-молодшим у 2002 та 2006 рр. Президент закликав розширити політику «залучення» на всі ключові центри впливу (key centers of influence) включно з Китаєм, Індією й Росією й такими «державами на підйомі» як Бразилія, Південна Африка та Індонезія».

Обамівська NSS й проголошена 44-м Президентом політика «перезавантаження» відносин з РФ не були такими наївними, як її

змальовують критики Обамівської адміністрації з республіканського табору, оскільки підґрунтям «залучення» в інтерпретації Адміністрації Барака Обами була доктрина стримування (а Doctrine of Restraint), яка мала переважно оборонний характер. Остання наразі Стратегія національної безпеки була підписана президентом Бараком Обамою в лютому 2015 р.¹⁸, мала підґрунтям також доктрину стримування (а Doctrine of Restraint). Хоча ця Стратегія створювалася на тлі відвертої російської агресії проти України, вона мала виключно оборонний характер й тому неодноразово піддавалася жорсткій критиці як всередині Америки, так і поза її межами. Йдеться, зокрема, про принципову відмову США від передачі Україні летальної зброї й дистанціювання США від безпосередньої участі в урегулюванні конфлікту України з Росією. Відтак, склалося враження, що США воліли діяти опосередковано, - через союзників, Німеччину й Францію, в режимі «Мінського формату».

Влітку 2015 р. президент Барак Обама підписав закон «Про свободу у США (USA FREEDOM ACT), який заборонив Агенції національної безпеки (NSA) збирати й накопичувати персональні дані про телефонні розмови американців (метадані). Згідно цього закону, звертаючись за записом подібних метаданих NSA може тільки за рішенням суду. Змінена структура Комітету Об'єднаних штабів.

У розвиток ідей, закладених у NSS, у США розробляється Чотирьохрічний оборонний огляд, центральним елементом якого є Стратегія національної оборони (The national defense strategy (NDS), яка за підписом міністра оборони США (секретаря департаменту оборони) набуває чинності з метою впровадження в військову сферу ідей, які містять в президентській NSS. Подальший процес планування, програмування, бюджетування та виконання (Planning, Programming, Budgeting, & Execution Module (PPBE) ідей, намічених в зазначених документах, реалізується через наступні документи:

Національна військова стратегія (National Military Strategy), документ, який набуває чинності за підписом голови об'єднаних штабів (the Chairman of the Joint Chiefs of Staff (CJCS) й створюється на підтримку цілей NSS та для імплементації NDS. Зокрема, в цьому документі дається опис того, як Збройні Сили планують досягати воєнних цілей у найближчому майбутньому і яким є їхнє бачення реагування Збройних Сил на виклики майбутнього.

Керівництво з розвитку персонального складу Збройних Сил (Guidance of the Development Employment of Force (GEF)), яке уточнюється через Об'єднаний командний план (Unified Command Plan (UCP)) і NDS формують базис стратегічного політичного керівництва, розроблення планів воєнних кампаній і для Joint Strategic Capabilities Plan.

Рамковий план національного реагування (The National Response Framework), який розробляє Міністерство внутрішньої безпеки (Department of Homeland Security), намагається врахувати максимум небезпек національного рівня та усі можливі різновиди управління ризиками й реагування на різні інциденти.

Георгій Почепцов резонно зауважує: «В сучасному світі значно зросла роль теоретичних побудов, в першу чергу, при стратегічному військовому плануванні. Армії тепер розвиваються нелінійно, не просто збільшуючись кількісно і удосконалюючи своє озброєння, а згідно теоретично збудованим стратегіям. В результаті несподіваний розвиток можуть отримати такі види озброєнь, яким раніше не давалося особливого значення. Інший приклад - виникнення військово-політичної кризи в раніше стабільному регіоні. Для оцінки такого роду погроз і потрібен новий підхід до збору, а головне - до обробки та оцінки оперативних даних, які претендують на «стратегічність»¹⁹.

В розвиток «стратегій» ухвалюються різноманітні «доктрини». Термін «доктрина» (від лат. «doctrina») має вельми протяжливі значення. У висхідному контексті він означає систему догм, «ядро» певного вірування, релігії тощо (гр. «катехизис»). Тобто «доктрина» - це власне та частина «стратегії», яка розрахована на збереження й утворення певного політичного й воєнно-політичного status quo.

«Доктрина» у воєнно-політичному аспекті означає передусім концентровану суму поглядів на питання зовнішньої політики та політики безпеки й оборони, властиві певній історичній епосі, чітко артикульовані певними політичними діячами, які зобов'язані з певною примусовістю поділяти усі представники правлячого класу, воєнно-політичного істеблішменту тощо.

Документи того порядку, до яких відносяться «доктрини» відображають офіційні погляди й усталені міркування (тези), які стосуються цілей, оцінок воєнно-політичного середовища, а також

концепцій (засад і способів) діяльності включно з так званими «добрими практиками» з метою забезпечення безпечного функціонування воєнно-політичному просторі держави її структур як цілісності. Доктрини сучасного типу враховують також інтереси фізичних та юридичних осіб включно з підприємцями та іншими суб'єктами, які не мають статусу юридичних осіб.

Американський об'єднаний штаб родів військ дає визначення «доктрини» у зазначеному вище «Словнику військових та асоційованих з ними термінів» як «фундаментальних принципів, завдяки яким збройні сили або їх підрозділи отримують належне усвідомлення напрямів їх діяльності для досягнення національно-державних інтересів». При цьому зазначається, що «Доктрина є авторитарною, але вимагає самостійного мислення в процесі практичного застосування».

Американське визначення «доктрини» фактично дублює офіційний глосарій НАТО (вперше сформульований 1 березня 1973 року), де «доктрину» окреслено наступним чином: «Фундаментальні принципи, які окреслюють, як мають діяти збройні сили задля досягнення вказаних цілей. Мають авторитарний характер, але вимагають самостійного мислення в процесі їх застосування»²⁰.

Тімоті Томас привертає увагу до шести істотних вимірів воєнної доктрини:

- 1) Вказівка на характер (природу) воєнної загрози.
- 2) Типологія воєнних дій у майбутній війні.
- 3) Вимоги до оборони (історична парадигма початку війни, її початкового періоду, часові терміни та взаємодії технологій).
- 4) Огляд задіяних збройних сил (стратегічне позиціонування, мобілізація й розгортання).
- 5) Засоби ведення бойових дій й застосування збройних сил (покоління зброї, комплектування та оснащення).
- 6) Підготовка збройних сил до виконання поставлених перед ними завдань (тренування тощо)²¹.

З позицій *realpolitik* (її початкові формулювання зазвичай приписують Ніколло Макіавеллі) або «політичного реалізму» (Ганс Моргентау)²² будь-яка зовнішньополітична стратегія та тісно з нею пов'язана воєнно-політична чи воєнна доктрина мають обов'язково керуватися наступними прагматичними застереженнями, відповідно до яких:

- світовий або регіональний мир (світоустрій) є похідним від могутності наддержави, спроможної його забезпечити за рахунок силового переважання над іншими державами або за рахунок балансу сили двох наддержав (альянсів держав) на певному відтинку історичного часу;

- будь-які дії щодо інших держав мусять спиратись на достатній рівень сили та можливостей; безпека країни прямо пропорційна її могутності;

- створювати певні плани й тим паче намагатися їх реалізувати, не маючи для цього певних силових засобів, нерозумно й небезпечно;

- впливова країна повинна підтримувати вигідний для себе дисбаланс сил у найближчому оточенні (*Divide et impere!*);

- в необхідних випадках слід діяти «на випередження», превентивно, не допускаючи посилення ворогів або їх об'єднання в коаліцію;

- будь-який альянс, до якого належить дана країна, не є абсолютною гарантією її безпеки;

- тріумф над іншою державою не варто абсолютизувати.

Попри всю свою переконливість, аргументи прибічників *realpolitik* мають одну істотну слабкість: вони зазвичай не враховують культурні особливості воєнного та зовнішньополітичного мислення представників різних регіонів та народів планети, - «стратегічну культуру».

Саме із неврахуванням радянським, а згодом і російським воєнно-політичним керівництвом особливостей стратегічного мислення суперників в Афганістані та Чечні (передусім мається на увазі Перша Чеченська війна) аналітики з Американського інституту стратегічних досліджень при Воєнному коледжі США пояснюють поразки СРСР, а згодом й РФ у відповідних воєнних кампаніях²³.

Ухваленню доктрин та стратегій передусє велика аналітико-прогностична робота зі створення стратегічного прогнозу (*strategic foresight*) та сканування горизонту найближчого майбутнього (*short-term horizon scanning*), що має завершитись оцінкою ризиків національно-державного рівня (*national risk assesment*).

На наступному етапі стратегічного планування передусім йдеться про висунування та обґрунтування робочих гіпотез (assumptions) щодо адекватного реагування на виклики та належної відсічі загрозам й вибір відповідних першочергових завдань.

Далі необхідне виважування відмінностей між необхідними й наявними ресурсів (required&existing capabilities) та ймовірних шляхів подолання цього «диференціалу».

З плином часу «доктрини» зазнають постійних уточнень та доповнень. Зокрема, в ухваленій 25 березня 2013 року «Доктрині Збройних Сил США» у порівнянні з попередніми версіями цього документу, датованими 2007 та 2009 рр., відбулися наступні зміни:

- До вступного розділу додано теоретичний підрозділ;
- З'явився розділ, присвячений розвитку взаємодії родів військ з відповідними концепціями й оцінками;
- Впроваджено таксономію (ієрархічну класифікацію) стосовно співвідношення понять війна, бойові дії (warfare), воєнна кампанія, воєнна операція;
- Впроваджено таксономію стосовно співвідношення понять політика (зовнішня політика), стратегія, доктрина й концепції.
- Впроваджено й окреслено поняття «глобальний синхронізатор» («global synchronizer»).
- Уточнено рольову участь міністерства оборони (Пентагону) у проведенні інформаційних операцій з метою покращання ефективності планування та здійснення воєнних операцій.
- Дане розширене тлумачення ролі командних комунікацій в синхронізації та інформаційних операціях
- Додана інформація щодо Global Force Management Implementation Guidance внаслідок припинення дії Спільного командування родів військ (Joint Forces Command).
- Впроваджене поняття «total force fitness» для оцінки спільних для всіх родів військ служб (joint service).
- Знижена ступінь дублювання і покращена спадкоємність спільних для всіх родів військ публікації (Joint Publication (JP))²⁴.

Американський та натовський досвід воєнно-стратегічного планування успішно засвоює Україна на новому етапі її розвитку, пов'язаному із загостренням до меж воєнно-політичного конфлікту стосунків з РФ.

Зокрема, 06 травня 2015 року Рада національної безпеки і оборони України (РНБОУ) ухвалила оновлену «Стратегію національної безпеки України»²⁵.

Згодом, 02 вересня 2015 року РНБОУ ухвалила нову редакцію «Воєнної доктрини України». У цьому документі, який кардинально відрізняється від попередніх такого роду документів, які ухвалювалися в незалежній Україні, визначено, що Воєнна доктрина є «системою поглядів на причини виникнення, сутність і характер сучасних воєнних конфліктів, принципи і шляхи запобігання їх виникненню, підготовку держави до можливого воєнного конфлікту, а також на застосування воєнної сили для захисту державного суверенітету, територіальної цілісності, інших життєво важливих національних інтересів».

У новому воєнно-доктринальному документі стисло окреслені виклики та ризики воєнній безпеці та сценарії їх реалізації, а також зміни воєнно-стратегічної ситуації України, які власне й обумовили прийняття нової редакції Воєнної доктрини, а саме: «Тимчасова окупація Російською Федерацією частини території України – Автономної Республіки Крим і міста Севастополя, розпалювання Росією збройного конфлікту в східних регіонах України та руйнування системи світової та регіональної безпеки і принципів міжнародного права...»²⁶.

27 січня 2016 року РНБОУ ухвалила ще один документ інноваційного типу, - «Стратегію кібербезпеки України»²⁷, яка передбачає розбудову національної системи забезпечення захисту кіберпростору, своєчасне виявлення та нейтралізацію кіберзагроз, а також запобігання їм з урахуванням практики провідних держав-членів НАТО та ЄС.

1. *Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms* 8 November 2010 (as amended through 15 November 2015). JP 1-02 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp1_02.pdf.
2. *Defense Department Intelligence and Security Doctrine, Directives and Instructions* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fas.org/irp/doddir/dod/Biddle>.
3. *Liddell Hart, B. H. Strategy*. 2nd Rev. Ed. – London UK: Faber and Faber, 1967. – P. 322.
4. *Tami Davis. Strategy and Grand Strategy: What Students and Practitioners need to know*. Strategic Studies Institute and U.S./ T. Davis // Army War College Press. – 2015.
5. *Дрезнер Д.* Есть ли у Обамы большая стратегия? / Д. Дрезнер // Россия в глобальной политике. – 2011. – Т. 9. – № 4. – С. 48-58.

6. *Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms* 8 November 2010 (as amended through 15 November 2015). JP 1-02 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp1_02.pdf. 7. *Stokes Doug*. Why the end of the Cold War doesn't matter: the US war of error in Colombia / D. Stokes // *Review of International Studies*. – 2003. – № 29. – P. 569–585. 8. *Deni John R*. Obama's failure to demilitarize U.S. foreign policy [Електронний ресурс] / J.R. Deni // *The War on the Rock*. – Режим доступу : <http://warontherocks.com/2015/10/obamas-failure-to-demilitarize-u-s-foreign-policy>. 9. *Posen B*. Competing Visions for U.S. Grand Strategy / B. Posen, A. Ross A. // *International Security*. – Winter 1996–1997. – № 21 (3). – P. 5–53. 10. *Posen B*. *Restraint: A New Foundation for U.S. Grand Strategy* / Posen B. – Ithaca, NY : Cornell University Press, 2014. – P. 24. 11. *The Goldwater–Nichols Department of Defense Reorganization Act of 1986* // Public Law 99-433 99th Congress [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/STATUTE-100/pdf/STATUTE-100-Pg992.pdf> 12. *The National Security Act of 1947* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://legisworks.org/congress/80/publaw-253.pdf> 13. *MacLean George Andrew*. *Clinton's Foreign Policy in Russia: From Deterrence and Isolation to Democratization and Engagement* / MacLean George Andrew. – Ashgate Pub Co, 2006. – P. 162. 14. *Hillary Clinton* calls for constant engagement with Putin // REUTERS ON 7/4/15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://europe.newsweek.com/hillary-clinton-calls-constant-engagement-putin-329794?rm=eu> 15. *Lobell Steven*. Engaging the Enemy and the Lessons for the Obama Administration [Електронний ресурс] / Lobell S. // *Political science quarterly*. Volume 128. Number 2 / 2013. – Режим доступу : https://www.academia.edu/9415686/Engaging_the_Enemy_and_the_Lessons_for_the_Obama_Administration 16. *Gerasymchuk Sergiy*. Between Russia's Geopolitics and the soft power of the West / S. Gerasymchuk // *PrizmUA. Ukrainian Digest*. – 2015. – Issue 4 (4). – P.1. 17. *National Security Strategy 2010* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nssarchive.us/national-security-strategy-2010> 18. *National Security Strategy*. February 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_secu 19. *Поченцов Г.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/gpocheptsov?fref=nf&pnref=story> 20. *NATO Glossary of terms and definitions*. Listing terms of military significance and their definitions for use in NATO. - AAP-6(2008) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fas.org/irp/doddir/other/nato2008.pdf> 21. *Thomas Timothy L*. The Soviet Military on Desert Storm: Redefining Doctrine? / Timothy L. Thomas // *Journal of Soviet Military Studies* (December 1991). – P. 594–620. 22. *Morgenthau Hans*. Thompson, Kenneth. *Politics Among Nations*, 6th edition / Morgenthau H. – New York : McGraw-Hill, 1985. – 688 p. 23. *Cassidy Robert M*. *Russia in Afghanistan and Chechnya: Military Strategic Culture and the Paradoxes of Asymmetric Conflict* February 2003. [Електронний ресурс] / Cassidy Robert M. – Режим доступу : https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0,5&q=strategic+culture+of+russia 24. *Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms* 8 November 2010 (as amended through 15 November

2015). JP 1-02 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp1_02.pdf. 25. *Стратегія національної безпеки України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>. 26. *Воєнна доктрина України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>. 27. *Стратегія кібербезпеки України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/962016-19836>.

Petrov Valentyn. “Grand strategies”, military-political and military doctrines of the United States of America: trends of their evolution after the end of “cold war”

The conceptual and practical aspects of security policy of the USA are analysed in the article in terms of their reflection in the "grand strategy", military-political and military doctrines. Hierarchy of strategic documents that are determining US security and defense policy are examined together with approaches towards their developing in the context of domestic policy, global trends and forecasts. Possible implementation of US experience in Ukraine's defense planning in respect to actual threats and challenges to national security is studied.

The USA is very illustrative example of working out various national level strategies and doctrines that also can be used in Ukraine. This world superpower has a definitely clear set of relevant documents. First of all we are talking about so called Grand Strategies & High strategies that are specific feature of political and defence planning in the US. Probably no other country at the current moment can challenge US power. That is why American «Grand Strategy» is not only a strategy of national security, but in some aspects it also has great impact on international, global, euroatlantic, asia-pacific etc. security. US “Grand Strategy” can be characterized by clear vision of its national interests in combination with plans of its implementation. Usually developing of such strategies is preceding to practical steps, but also sometimes development of “Grand strategy” can be a backdating, having as an aim to explain or legitimize certain actions.

Anyhow they are strategic level documents that are aimed to link policies of past and future. Clearly formulated “Grand strategy” sets up frameworks for interpretation that are crucial for understanding of Great policy in its three temporal dimensions. Also it guarantees both continuity and innovativeness of policy.

The biggest contradiction between “Grand strategies” and based on them practical (doctrinal) documents is contradiction between consistency of principles (political and military dogmas) and horizons of development, ability of “Grand strategy” to reflect variability of policy both domestic and foreign as a response to threats and opportunities of future.

Another problem is that policy in order to confirm its “strategic” status often has to sustain status quo. It makes strategy more static than variable. From one side it gives advantages of institutional memory. It also means in US case that despite any new President's Administration decisive efforts to bring new wise and intellectual changes, rebranding aspirations, it has to adjust to “Grand Strategies” of predecessors.

«Grand Strategies» with the aim of persuasion and clarity are used to be personified, linked with outstanding historic persons (Napoleon, Monroe, Wilson, Lenin, Stalin, Brezhnev, Reagan, Obama etc.). After-effect of such a personification is association of such “doctrines-strategies” with quasi-religion.

Usually various doctrines are worked out as a development of strategies. Doctrine (Latin – “doctrina”) initially meant system of dogmas, core of some religion, ideology etc., “catechesis”. It means that doctrine is both result of strategy and also its integral part that is aimed on establishment and preservation of certain political and military status quo.

“Doctrine” in the military-political aspect first of all contains concentrated views on foreign, defence and security policies inherent to particular historical period, that are clearly articulated by political leaders another important issue is that it also has to be shared by national political, economic, military elites.

Strategic documents of “doctrine” level usually reflect the official views and arguments (thesis) related to targets, assessments of military and political environment and concepts (principles and methods) of activity, including so-called “good practices”. It has as an aim to ensure safe operation of the state as a whole in actual military and political context. Modern type doctrines also usually take into account the interests of individuals and entities, including businesses and other entities that do not have legal status.

Key words: USA, strategy, “grand strategy”, national security strategy, military and political doctrine, military doctrine.

УДК 321: 323.1(575)

Я. А. ТАРАН

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВЗАЄМОДІЇ УКРАЇНИ З ПРЕДСТАВНИКАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Розглядаються напрями взаємодії України з представниками української діаспори в Польщі які спираються на дослідження структурно-функціональної організації системи міждержавних взаємовідносин нашої держави з Республікою Польща. Проаналізовано особливості функціонування української діаспори в Польщі та визначено потенційні можливості співпраці для налагодження, розширення й зміцнення зв'язків між суміжними державами в політичній, економічній і соціокультурній сферах з метою посилення ролі України в світовому співтоваристві, а також підняття іміджу нашої держави.

Ключові слова: діаспора, глобалізаційні процеси, міждержавні взаємовідносини, інформаційний вплив, пріоритетні напрями.